

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการส่งเสริมการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมโดยสร้างเสริมสุขภาพคนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ พัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเองครอบครัว ชุมชนเพื่อให้สามารถจัดการสุขภาพแบบพึ่งตนเองได้

พรบ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๑ กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น และมาตรา ๒๙ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

การปฏิรูปการศึกษาเพื่อท้องถิ่นโดยมีสถานศึกษาเป็นฐานและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อเอื้อต่อเศรษฐกิจฐานราก มีมาตรา ๒๔ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอน เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ มีความรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ ตลอดจนถึง นักเรียน ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นในการปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยกันทุกระดับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่มีภารกิจในการจัดการศึกษา วิจัยและบริการวิชาการ มีวิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาทางด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โดยใช้วิจัยควบคู่การเรียนการสอนเพื่อใช้องค์ความรู้ในการพัฒนาอย่างกลมกลืนกับท้องถิ่น มุ่งเน้นการจัดการศึกษาโดยทำงานเชื่อมโยงกับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เป็นความมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่ง ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ

๒๕๔๒ โดยที่นอกจากชุมชนได้ประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนความรู้กับสถานศึกษา มีการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษา ผลผลิตของสถานศึกษา ก็เป็นไปตามความต้องการของชุมชน และสถานศึกษาก็จะได้รับความร่วมมือ และการสนับสนุนจากชุมชนอย่างเต็มที่ ในการดำเนินการต่าง ๆ นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติพันธกิจที่สนองตามนโยบายรัฐบาลที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขของชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลควน อำเภอบึง จังหวัดพะเยา มีแหล่งเรียนรู้ชุมชน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีความเป็นอัตลักษณ์ตามวิถีชุมชนท้องถิ่น มีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำปุ๋ยชีวภาพ การนวดแผนไทย นอกจากนี้ยังสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น วัด ผายวังบง ต้นกำเนิดแม่น้ำยม ฯลฯ แต่สภาพปัญหาที่พบคือประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ ดังกล่าวเป็นการรู้เฉพาะกลุ่ม ไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสืบทอดพัฒนาในรูปของสื่อเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่นั้นไม่ทันสมัยและน่าสนใจเท่าที่ควร และจากการลงพื้นที่สำรวจเพื่อเก็บข้อมูลความต้องการของกลุ่มแกนนำแหล่งเรียนรู้ พบว่ามีความต้องการที่จะพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ได้อีกทางหนึ่ง

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ร่วมกับองค์กรท้องถิ่นและภาคที่เกี่ยวข้อง จึงร่วมกันเสนอโครงการพัฒนาทักษะการสร้างสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ สืบสานภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสำหรับแกนนำชุมชน โดยเน้นการฝึกกำลังองค์กรการศึกษาและองค์กรในพื้นที่ที่มีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้ร่วมมือกัน ปฏิรูปการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนากำลังคนและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนสู่การอยู่ดีมีสุขให้มีกลไกการพัฒนาที่บูรณาการพันธกิจปกติอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อพัฒนาและศึกษาเปรียบเทียบผลการพัฒนาทักษะการสร้างสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ สืบสานภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสำหรับแกนนำชุมชน ตำบลควน จ.พะเยา

๒. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมต่อการใช้สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ สืบสานภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสำหรับแกนนำชุมชน ตำบลควน จ.พะเยา

ขอบเขตของโครงการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

๑) บริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา โอกาส อุปสรรค และแนวทางสืบสานภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสำหรับแกนนำชุมชน

๒) การออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะการสร้างสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์และทดลองปฏิบัติโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

๓) การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมทักษะการสร้างสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

๔) การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาคู่มือ เครื่องมือ และสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลควน จังหวัดพระเยา

๓. ขอบเขตด้านประชากร ประชากร ได้แก่ กลุ่มแกนนำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แกนนำองค์กรหลักที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการและสามารถร่วมกิจกรรมกับภาคีเครือข่ายได้ตามแผนปฏิบัติการของโครงการอย่างน้อยพื้นที่ละ ๒ คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรแกนนำและที่สมัครใจร่วมกิจกรรมกับภาคีเครือข่ายที่เป็นองค์กรสนับสนุนได้ตามแผนมีจำนวน ๒๐ คน สำหรับข้อมูลองค์กรหลักและองค์กรสนับสนุนมีรายละเอียด ดังนี้

๑. องค์กรหลัก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ แกนนำกลุ่มผู้สูงอายุ แกนนำกลุ่มเด็กและเยาวชน แกนนำกลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน ซึ่งได้จากการรับสมัครแกนนำที่สนใจร่วมโครงการจากพื้นที่แต่ละหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านการประสานความร่วมมือจากเขตพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒. องค์กรสนับสนุน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และแหล่งเรียนรู้ชุมชน

๔. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา เป็นการศึกษาในช่วงเวลาตั้งแต่ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ – เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

นิยามศัพท์

๑. กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสำหรับแกนนำชุมชน หมายถึง แบบแผนดำเนินการแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบที่ร่วมกันพัฒนาโดยแกนนำชุมชนซึ่งประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์กับองค์การบริหารส่วนตำบลควรและภาคีเครือข่ายในเขตพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา ที่มุ่งเพื่อเสริมทักษะให้กับแกนนำในการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ สืบสานภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นที่เป็นสื่อสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม

๒. สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ หมายถึง สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เด็กและเยาวชน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามัคคีและใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างมีความสุข

๓. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยว เพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ / หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การรับคำปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การนวด/ อบ/ ประคบสมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิ ตลอดจน การตรวจร่างกาย การรักษาพยาบาล และอื่นๆ โดยเป็นการท่องเที่ยว ที่มีจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

๔. บริบทชุมชน หมายถึง สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ข้อมูลในพื้นที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรืออาจจะเป็น ดิน น้ำ ทุกสิ่งอย่างที่อยู๋ภายในชุมชนที่มีผลต่อการปรากฏการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงของชุมชนนั้นๆ

๕. องค์กรท้องถิ่น หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล และแหล่งเรียนรู้ชุมชนในตำบล

๖. แกนนำ หมายถึง ผู้ที่เป็นหลักหรือหัวหน้าของกลุ่มชุมชนเพื่อเรียกร้อง และบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำกลุ่มผู้สูงอายุ แกนนำกลุ่มเด็กและเยาวชน และแกนนำกลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้รูปแบบกิจกรรมเสริมทักษะการสร้างสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ และเกิดความรู้ด้านการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ สืบสานภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแกนนำชุมชนซึ่งจะเป็นต้นแบบที่ดีส่งผลให้เกิดกลไกการยกระดับคุณภาพและขยายผลด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๒. ช่วยให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับองค์กรที่เกี่ยวข้อง ด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาด้านอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

๓. ได้คู่มือพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการขยายผลในเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

๔. เกิดกลไกการจัดการความรู้ด้านการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ ซึ่งจะส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอื่นๆ นำสู่การพัฒนาและขยายผลในองค์กรของภาคีทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง

๕. ได้สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ สืบสานภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสำหรับแกนนำชุมชน อย่างน้อย ๓ เรื่อง

๖. เกิดเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ แกนนำกลุ่มผู้สูงอายุ แกนนำกลุ่มเด็กและเยาวชน แกนนำกลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน และองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

